

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา

สถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลชำรอก อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นอีกสถาบันการเงินชุมชนหนึ่งที่เกิดจากนโยบายของรัฐบาล ที่ให้โอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อ การประกอบอาชีพและรายได้อย่างทั่วถึง โดยทำหน้าที่เปิดให้บริการธุรกรรมทางการเงินขั้นพื้นฐาน เช่น รับฝากเงิน ถอนเงิน กู้ยืมเงิน ซึ่งธุรกรรมเหล่านี้อยู่ภายใต้กรอบพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมืองแห่งชาติ เป็นตัวแทนหรือทำธุรกรรมทางการเงินแทนสถาบันการเงินที่สนับสนุน ซึ่งสถาบันการเงินชุมชนเกิดจากกองทุนหมู่บ้าน ก่อตั้งครั้งแรกเมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2544 มีจำนวนสมาชิกครั้งแรก จำนวน 318 คน โดยมีคณะกรรมการจำนวน 15 คน และมีมติที่ประชุมให้ เหลือ 11 คนจนถึงปัจจุบันและในปี พ.ศ. 2548 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 ในการประกวด ในระดับอำเภอ ได้รับรางวัล 3A และได้รับการเพิ่มทุนจำนวนสมาชิก 100,000 บาท เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งกองทุนได้ดำเนินการมาถึงปัจจุบันมีจำนวนสมาชิก 545 คน (ประยูทธ ตั้งเกษม. สัมภาษณ์. 2557)

ต่อมาได้มีการประเมินความพร้อมและจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้าน หนองยาง ในวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2557 และได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับที่ 1 ในการประกวดสถาบัน การเงินกองทุนหมู่บ้านดีเด่น ระดับภาคตะวันออก เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2557 และได้ดำเนิน กิจการที่เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนโดยได้จัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน จากกำไรที่เกิดจาก การบริหารจัดการที่ดี มีการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการสถาบันการเงินชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต การประกอบอาชีพเกษตรกรรม สอดคล้องต่อการตอบสนองปัญหาชุมชนและสอดคล้องกับปัจจัย ภายนอกที่เข้ามา เช่น ทำการรับฝากนอกสถานที่ เปลี่ยนวันเวลาในการรับฝากสำหรับกรณีพิเศษ เป็นต้น การจัดการสถาบันการเงินชุมชนเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงผลสำเร็จที่สะท้อนความเข้มแข็งของ ชุมชนและทุนทางสังคมที่นำมาใช้ในการจัดการ

สถาบันการเงินชุมชนบ้านหนองยางไม่มีการกำหนดบุคคลที่เฉพาะเจาะจงตายตัวมา รับผิดชอบเพียงแต่กำหนดไว้แบบหลวม ๆ เฉพาะบางงานเท่านั้น เพราะทุกคนในชุมชนมีหน้าที่ รับผิดชอบช่วยกันรักษาดูแลและเป็นเจ้าของร่วมกัน แต่หากมีการทำงานที่ต้องการผู้รับผิดชอบ ในประเด็นงานที่เพิ่มขึ้นมาเป็นครั้งคราว เช่น ปรับปรุงอาคารสถานที่จัดกิจกรรมในวันสำคัญทาง ศาสนาก็จะมีการประชุมตกลงกันในเวทีประชุมหมู่บ้าน มีคณะทำงานชุดเดียวกับคณะทำงานของ ชุมชน (ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำหลัก) มาทำหน้าที่รับผิดชอบเป็นผู้ประสานงานหลัก เนื่องจากสถานที่ ทำการของสถาบันการเงินชุมชนคือศาลาประชุมของหมู่บ้าน นับเป็นกิจกรรมที่ช่วยสร้างทุนทางสังคม ให้เกิดกับที่อื่นด้วย

สถาบันการเงินชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สร้างและพัฒนาผู้นำเพิ่มขึ้นผ่านการแบ่ง
 บทบาทกันทำ กิจกรรมเป็นพื้นที่เชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ภายใต้การทำงานที่อยู่บนฐาน
 วัฒนธรรมชุมชน คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ที่เกิดจากระบบความสัมพันธ์
 แบบเครือญาติที่แนบแน่น มีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนากว่า 14 ปี (จากกองทุนหมู่บ้านสู่สถาบัน
 การเงินชุมชน) ทำให้บ้านหนองยางเรียนรู้วิธีการทำงานชุมชนบนฐานการพึ่งตนเองก่อน แล้วจึง
 ขอรับการสนับสนุนจากภายนอก (ด้านงบประมาณ ด้านความรู้ ฯลฯ) ทำให้มีกลุ่มกิจกรรมเกิดขึ้น
 เพื่อแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการของคนในชุมชน ทั้งที่จัดตั้งเป็นทางการและไม่เป็น
 ทางการกว่า 11 กลุ่มซึ่งสะท้อนถึงความเข้มแข็งและทุนทางสังคมที่เกิดขึ้น

สถาบันการเงินชุมชนไม่ใช่เพียงองค์กรที่ทำหน้าที่เพียงเป็นแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบ
 อาชีพและรายได้อย่างทั่วถึง หรือทำหน้าที่เปิดให้บริการธุรกรรมทางการเงินขั้นพื้นฐานเท่านั้น
 แต่หากยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ของชาวบ้านในชุมชนให้มีความสมัครสมาน กลมเกลียวที่ก่อให้เกิด
 ทุนทางสังคมให้เกิดขึ้นในชุมชน หรือใช้ประโยชน์จากทุนทางสังคมของชุมชนในการพัฒนา
 ศักยภาพของสถาบันการเงินชุมชน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาทุนทางสังคมของหมู่บ้าน
 หนองยาง ในมิติกระบวนการของสังคม เพื่อศึกษาให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ของทุนทางสังคม
 ของหมู่บ้านหนองยางในการจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง

ผู้วิจัยได้เลือกสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลซำราก อำเภอเมือง
 จังหวัดตราด ซึ่งสถาบันการเงินชุมชนดังกล่าว ได้พัฒนามาจากการรวมตัวกันของผู้นำชุมชน เครือข่าย
 ในชุมชนและชาวบ้าน มีผู้นำ แกนนำที่มีวิสัยทัศน์ในการบริหาร มีความซื่อสัตย์ เสียสละ เป็นที่ยอมรับ
 ของคนในชุมชน มีการสร้างระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ดี
 และมีคุณภาพ ก่อให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวในชุมชน นอกจากนั้นบ้านหนองยางยังมีประวัติศาสตร์
 ที่มีส่วนในการส่งเสริมความรักความสามัคคี คือ ยุทธการบ้านซำราก ที่ครั้งอดีตเคยเกิดเหตุการณ์
 ที่มีทหารต่างชาติเข้ามาลुक้าในเขตชายแดน ทหารไทยได้ขับไล่ทหารต่างชาติออกนอกเขตแดน
 ได้สำเร็จ ซึ่งนำมาสู่อัตลักษณ์และการส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนตำบลซำราก
 เกิดความภาคภูมิใจในเหตุการณ์ ซึ่งมีการจัดงานรำลึกเป็นประจำทุกปี ทั้งเป็นการสร้างสรรค์เชิง
 สัญลักษณ์ในการสร้างความผูกพัน ความรักในผืนแผ่นดินเกิดของตน และเพื่อวิเคราะห์ทุนทาง
 สังคมและแบบแผนในการบริหารจัดการที่ใช้ทุนทางสังคมว่าเป็นอย่างไร โดยหวังว่าผลจากการวิจัย
 ครั้งนี้สามารถเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจเพื่อพัฒนาปรับปรุง และส่งเสริมการสถาบันการเงิน
 ชุมชนท้องถิ่นให้มีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทุนทางสังคมกับการบริหารจัดการสถาบันการเงินชุมชน กองทุนหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด

ประโยชน์ของการวิจัย

สามารถนำผลจากการวิจัยครั้งนี้ไปเป็นข้อมูลทุนทางสังคมที่มีผลต่อการจัดการสถาบันการเงินชุมชน ในการประกอบการตัดสินใจเพื่อพัฒนาปรับปรุง และส่งเสริมให้สถาบันการเงินชุมชนท้องถิ่นมีศักยภาพเพิ่มมากขึ้นและกองทุนหมู่บ้านทั่วไปสามารถพัฒนาสู่การเป็นสถาบันการเงินชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านระยะเวลาของการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด ที่หนุนเสริมสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด โดยศึกษาตั้งแต่เริ่มจัดตั้งกองทุน พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2558

ขอบเขตด้านพื้นที่ของการวิจัย

ในการวิจัยในครั้งนี้ พื้นที่ของการศึกษา ได้แก่ บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด และสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง

ขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย

เป็นการศึกษาวิเคราะห์ทุนทางสังคมของหมู่บ้านหนองยาง หมู่ที่ 5 ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด ที่หนุนเสริมสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง ตำบลชำราก อำเภอเมือง จังหวัดตราด

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดคตินิยมศัพท์เบื้องต้น ดังนี้

1. ทุนทางสังคม หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ที่คนในชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ ความไว้วางใจ (Trust) ความมั่นใจ การเชื่อใจซึ่งกันและกัน เครือข่ายในชุมชน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในชุมชนทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งทุนทางสังคม จะถูกสั่งสมในระยะเวลาหนึ่งผ่านวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และเหตุการณ์ของชุมชน โดยเป็นความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับคนหรือคนกับสถาบันหรือหน่วยงาน

2. **บรรทัดฐาน** หมายถึง สิ่งที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันของคนในชุมชนที่จะสร้างความเป็น ระเบียบเรียบร้อย สร้างความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์ ได้แก่ กฎ ระเบียบ จารีต ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมของชุมชน

3. **เครือข่าย** หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับกลุ่ม ในเชิงเครือข่ายที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งที่เป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ

4. **สถาบัน** หมายถึง กลุ่มองค์กรในชุมชนที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งที่เป็นสถาบันที่เป็น ทางการและไม่เป็นทางการ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการสำรวจองค์ความรู้ทั้งทางด้านทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยสามารถกำหนด กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

กิจกรรมของหมู่บ้าน

1. กิจกรรมการดูแลสุขภาพความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
2. กิจกรรมการแข่งขันกีฬาหมู่บ้าน “บ้านหนองยางคัพ”
3. กิจกรรมการตรวจเยี่ยมบ้านของกลุ่มอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ
4. กิจกรรมการจัดงานวันสงกรานต์

ทุนทางสังคมของชุมชนหมู่บ้านหนองยาง

1. บรรทัดฐาน
2. เครือข่าย
3. สถาบัน

สถาบันการเงินชุมชน

กองทุนหมู่บ้านหนองยาง ม. 5
ตำบลช่ารอก อำเภอเมือง จังหวัด
ตราด

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานในการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยสามารถกำหนดสมมติฐาน ได้ดังต่อไปนี้

1. บรรทัดฐานมีผลต่อการจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง หมู่ 5 ตำบลชำราก อำเภอมือง จังหวัดตราด
2. เครือข่ายต่อชุมชนมีผลต่อการจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง หมู่ 5 ตำบลชำราก อำเภอมือง จังหวัดตราด
3. สถาบันมีผลต่อการจัดการสถาบันการเงินชุมชนกองทุนหมู่บ้านหนองยาง หมู่ 5 ตำบลชำราก อำเภอมือง จังหวัดตราด